

אורחות חיים

סימן י

והוא צוואת התנא רבי אליעזר הגדול

עם פירוש מרן הגאון הקדוש מראדזין זצלה"ה

לסדר הלימוד בחודש אלול כמנהג אנ"ש הי"ו

[עם פתיחת ראשי תיבות והשלמת ה'עיינין' שבמקור]

בני, הוי זהיר בכלי של מים סמוך למיטתך [א], וכשתקום בבוקר אל תיטול חלוקך ללבוש בלי נטילת ידיים, לא מידך ולא מיד אחר שלא נטל ידיו, כי רוח הטומאה שורה

ביאור

[א] בני, הוי זהיר בכלי של מים סמוך למיטתך. כדאיתא בהקדמת זוהר הקדוש (דף י:): הכי הוו עבדי חסידי קדמאי, נטלא דמיא הוו יהבו קמייהו, ובזמנא דאתערו בלילא, אסחן ידיהו וקיימו [=כך היו עושים חסידים הראשונים, ספל של מים היו מניחים לפניהם, ובשעה שהיו מתעוררים בלילה, היו נוטלים ידיהם מן המים וקמים].

ועיין זוהר הקדוש (וישב קפד): בעי חד כלי לתתא, וחד כלי לעילא וכו' [=צריך כלי אחד למטה מתחת הספל, וכלי עליון שממנו נוטל ידיו].

ועיין [סדר היום ותולעת יעקב] בשם הזוהר הקדוש, שההולך ד' אמות בלי נטילת ידיים חייב מיתה לשמים, ולא נמצא כן בזוהר הקדוש שלפנינו, אולם בספר ברכי יוסף (אורח חיים סימן א' סק"א) העיד, שראה כן בהקדמת זוהר הקדוש וכו' יעו"ש. מיהו לטעמו של רבי אליעזר ומנהג קדושתו, שלא הלך ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין כדאיתא במסכת סוכה (כח.), מלבד טעמו של הזוה"ק

על הידיים [ב]. ואל תעביר אותם על גבי עיניך [ג] פן ²
 ייכשלו רבים במראה עינך, כי אין ברכה שורה במראות
 עיניך [ד], כי אין הברכה שורה במראה עין שקיבל טומאה
 [ה]. ואי עביד להסתכל בשונאו, שונאו נמלט ואוהבו
 נכשל [ו]:

ביאור

נמי, בלאו הכי הוצרך להכין כלי של מים סמוך למיטתו, משום
 נטילת ידיים לתורה ולתפילין.

ועיין בספר חסידים סימן תתקצ"ב.

[="וז"ל: "מעשה שבאו בחורים מארץ מרחקים לפני רב אחד, נתן
 להם חדרים וקבע להם כלי מלא מים אצל מיטות של כל אחד
 מהם. אמרו, מה טיבו של מים הללו? אמר להם, אין אתם
 מלאכים, כשיגבר יצרכם עליכם הרי יצר יכלה מכם, שאין דבר
 שמבטל יצר כמו מים קרים. תשבו עד שיכלה יצריכם ויכבה, הרי
 תורתכם טהורה וכתוב (תהלים יט י) יראת ה' טהורה וכתוב (שם יב,
 ז) אמרות ה' אמרות טהורות, ע"כ].

[ב] אל תיטול חלוקך ללבוש בלי נטילת ידיים לא מידך ולא מיד
 אחר שלא נטל ידיו, כי רוח הטומאה שורה על הידיים. כדאיתא
 במסכת שבת (דף קט.). [=וז"ל: הוא היה אומר, יד לעין תיקצץ,
 פרש"י: יד לעין שחרית קודם שייטול ידיו, תיקצץ, נוח לו שתיקצץ
 שרוח רעה שורה על היד ומסמאתו], יומא עז: [=וז"ל: תנא דבי
 מנשה, רבן שמעון בן גמליאל אומר, מדיחה אשה את ידה במים,
 ונותנת פת לתינוק ואינה חוששת. פרש"י: מדיחה את ידיה. לפי
 שרוח רעה שורה על הלחם הנלקח בידיים שלא נטלן שחרית,
 ושם השד שיבתא:]. חולין קז: [=וז"ל: אשה מדיחה את ידה אחת
 במים, ונותנת פת לבנה קטן. פרש"י: מדיחה ידה במים. ביום
 הכפורים, דאף על פי שאסור ברחיצה, התירו לאשה להדיח ידה
 אחת וליגע בפת: אמרו עליו על שמאי הזקן, שלא רצה להאכיל

בידו אחת, וגזרו עליו שיאכיל בשתי ידיו, התם משום שיבתא. **פרש"י**: אפילו ידו אחת לא רצה להדיח כדי ליתן פת לתינוק ביום הכפורים, ומונע מלהאכילו: התם משום שיבתא. רוח רעה שורה על ידיים שלא נטלו שחרית, ע"כ].

וכן הוא **בזוהר הקדוש** להדיא (בראשית נג:): תנו חכמים, כל בני עלמא בשעתא דניימי על ערסייהו בלילא וכו' טעמי טעמא דמותא, ומגו דטעמי טעמא דמותא ההוא רוחא מסאבא סאיב עלמא ושריא על ידוי וגו', ועל דא לא יסוב בר נש מנוי לאלבשא ממאן דלא נטיל ידוי, דהא אמשיך עליה ההוא רוח מסאבא ואסתאב, עיין שם [=שנו חכמים, כל בני עולם בשעה שנמים את שנתם במיטתם בלילה טועמים טעם של מיתה, ומתוך שטועמים טעם מיתה אותה רוח רעה שמטמא העולם שורה על ידיו. ולכן לא ייטול אדם מלבושו ממי שלא נטל ידיו, שהרי ממשיך עליו אותה רוח רעה השורה על ידיו].

מיהו לכאורה צריך עיון, מאי איריא 'ולא מיד אחר שלא נטל ידיו' [שבדברי התנא ר"א], תיפוק ליה דמיד אחר אפילו נטל ידיו אסור כדאיתא במסכת ברכות (נא.) אל תיטול חלוקך שחרית מיד השמש ותלבש, ופירש רש"י ז"ל אלא אתה בעצמך טלהו ממקום שהוא שם ותלבשנו. הרי להדיא דמיד אחר אפילו נטל ידיו אסור.

ויש ליישב, דהתם דווקא מיד השמש קאמר דהיינו שמש קבוע דאימת רבו עליו, דגזרינן אטו לא נטל ידיו, אבל מיד אחר שאינו שמש קבוע ליכא למיגזר, ולכן נטל ידיו שפיר דמי. וכעין זה משני הש"ס במסכת שבת (יב:): לא קשיא, כאן בשמש קבוע כאן בשמש שאינו קבוע יעוין שם. עיין חולין (קז:): דמשני 'שאני שמש דטריד'.

ובהכי אזדא לה הערת **המגן אברהם** באורח חיים (סימן ד' סק"א) על עיקר דין זה שאסור ללבוש קודם נטילת ידיים, מפני דלא משמע כן בגמרא ברכות (ס:): דקא חשיב נטילת ידיים לבתר לבישת בגדיו, עיי"ש. **והשתא ניחא**, דיש לומר דהתם מיירי באם לובשם על ידי אחר, דבכי האי גוונא ליכא איסורא:

4 [ג] ואל תעביר אותם על גבי עיניך (שבת קח: יד לעין תקצץ),
 ובמסכת כלה פ"ב. ובזוהר הקדוש (וישלח קסט: וישב קפד:) ועל דא
 לא יעבור ידוי על עינוי בגין דההוא רוחא מסאבא שריא עלוי עד
 דנטיל ידוי [=לא יעביר ידיו על עינוי, בגין רוח הטומאה השורה על ידיו עד
 שייטול].

[ד] פן ייכשלו רבים במראות עיניך. (שבת דף קח: קט.) יד מסמא,
 ובמסכת כלה פרק ב': שלש ידות הן, ושלושתן לקציצה. יד לעין,
 מפני שמסמא. ומשמע, דהטעם הוא משום סכנה לעצמו, מפני
 שמסמא בזה את עינוי [=ולא כדמשמע כאן שזה מפני אחרים], ונראה
 לפרש דהא בהא תליא, דכיוון שיוכל להיות מכשול לרבים
 מהבטת עינוי, לכן יוכל להיות שיסמא את עינוי, וכהאי דאמרינן
 (בתנחומא פ' בלק) נוח להם לרשעים שיהיו סומין, שעניניהם מביאין
 מארה לעולם:

[ה] כי אין הברכה שורה במראה עין שקיבל טומאה. דכיוון דרוח
 מסאבא שריא עלוי, הוה ליה רע עין, ואמרינן בזוה"ק (אחרי סג:)
 רע עין, בכל אתר דעינא שלטא אתלטייא [=רע עין בכל מקום שעינוי
 שולטות שורה מארה], ע"ש. ועיין פסחים (כו:) שאני התם דקלי לה
 או משום עינא בישא וכו':

[ו] ואי עביד להסתכל בשונאו, שונאו נמלט ואוהבו נכשל. כלומר,
 ואם תאמר שתעשה כן בכוונה כדי שתזיק לשונאך, לא תועיל
 בזה כלום, כי שונאו שהוא רוצה להזיקו בכוונה - נמלט, ואוהבו
 שמסתכל בו שלא בכוונה - נכשל. וכדאיתא בזוהר הקדוש (שמיני
 לו:) אבל בידא דישראל אחרא לא עביד שליחותא ביה, אלא
 בזמנא דאיהו לא מכוון ביה, הדה הוא דכתיב 'ואשר לא צדה
 והאלהים אנה לידו', ואשר לא צדה דייקא, והאלהים אנה לידו.

ואזהרה זו לא אמר לו בנוכח, כי אם בהסתר (ואי עביד), מפני
 שהיה בטוח כי בנוודאי לא ירצה להזיק כדאיתא (ברכות ז.) 'גם
 ענוש לצדיק לא טוב', רק ציווה בכלל, והודיע שכל מי שיכוון
 בכוונה שאינה רצויה למען יזיק לשונאו, לא יעלה לו כלל: